
PREMENY BALETU SND V OSTATNOM DESAŤROČÍ – OD SYSTÉMU KONCEPCIE K DEKONŠTRUKCII

NATÁLIA JABŮRKOVÁ

Divadelná fakulta Vysokej školy múzických umení, Bratislava

Balet SND prešiel za posledných desať rokov zmenami, ktoré zásadne ovplyvnili jeho vývoj a súčasnú podobu. Spomínané zmeny sú úzko späté s vedením baletu, ktoré sa len za posledných šesť rokov zmenilo niekoľkokrát. Emila T. Bartka vystriedal Mário Radačovský a neskôr na post šéfa baletu nastúpil najprv Vlastimil Harapes a krátko po ňom Andrij Suchanov. Suchanova vo funkcii vystriedal Jozef Dolinský mladší.

V ostatnom desaťročí sa akosi zabudlo na fakt, že balet SND je súčasťou kameného divadla európskeho typu a jeho chod je financovaný štátom – čiže daňovými poplatníkmi. Takýto typ súboru musí mať široký dramaturgický záber, ktorý by mal obsiahnuť všetky vrstvy publika. Dramaturgia baletného súboru Slovenského národného divadla nemôže byť identická s dramaturgiou autorských tanečných divadiel zo západu.

Situácia, ktorá nastala pod vplyvom zmien vo vedení, priviedla súbor baletu SND do slepej uličky a de facto do štádia rozkladu. V súčasnosti baletu SND chýbajú schopní sólisti a vedúce osobnosti najmä v mužskej časti súboru. Prevažná väčšina členov dosahuje kvalít, ktoré by boli dostačujúce pre prácu v zbere resp. pre pozíciu demi soloist. V posledných rokoch bol súbor baletu SND obohatený o zahraničné mená, od ktorých sa podľa môjho názoru očakávalo, že prinesú súboru punc medzinárodnosti a tým pádom aj kvality. Tento zámer sa z dlhodobého hľadiska ukázal ako klamlivý. Za výnimku sa dá pokladať Talian Orazio di Bella, ktorý je technicky zdatným tanečníkom a zároveň je schopný obsiahnuť široké výrazové spektrum.

Z hľadiska vývoja či koncepcných premien je nevyhnutné sa v krátkosti zamerať na obdobie pred desiatimi rokmi. Emil T. Bartko, ktorý bol šéfom baletu SND od roku 1989 až do roku 1996 sa počas tohto obdobia usiloval o rekonštrukciu súboru, o obsiahnutie širšieho spektra tanečnej literatúry a o podchytenie nastupujúcej generácie tanečníkov.

Počas prvej éry jeho pôsobenia dostali priestor mladí tvorcovia Ondrej Šoth a jeho dva balety *Zvláštna radosť žiť* na hudbu Michala Pavlíčka a *Svetlo v tme* od Michala Ničíka. Ďalším mladým tvorcom bol Libor Vaculík, ktorý sa predstavil s inscenáciou *La dame aux camélias* s hudobnou kolážou diel Franza Liszta a Richarda Wagnera a s baletnou rozprávkou *Snehulienka a sedem pretekárov* na hudbu Václava Patejdlu. Igor Holováč predstavil svoje *Kvarteto pre jedného* na hudbu Ilju Zeljenku. Pavel Šmok prinesol na scénu baletu *Svadba* od Igora Stravinského spolu s jeho obnoveným baletom *Vták ohnivák*. Do prvej premiéry zasiahla vtedajšia politická moc. Zo zahraničných tvorcov sa v spolupráci s baletom SND predstavili Francúz Bruno Genty a Američania Mark Diamond či Christopher d'Amboise, bývalý sólista New York City Ballet.

Klasický tanec v tomto období zastupoval balet P. I. Čajkovského *Labutie jazero* vo verzii petrohradského divadla Mariinskij, balet *La fil mal gardeé* od Louisa J. F. Hérolda a Petra L. Hertela, *Don Quichote* od Ludwiga Minkusa a obnovený balet P. I. Čajkovského *Luskáčik* v klasickej verzii V. Vajnonena. Klasické tituly v SND našťudoval absolvent moskovského GITIS-u, baletný majster Rafael Avnikjan. Pomocou týchto diel, ale aj ďalších modernejších choreografických pokusov od Igora Holováča či Jána Ďurovčíka sa Emil T. Bartko pokúšal stabilizovať a následne kvalitatívne rozvíjať interpretačné schopnosti súboru.

Počas týchto siedmich rokov pôsobila v balete SND nová generácia interpretov ako Irina Čierniková, Nora Galovičová, Jozef Goga, Igor Holováč, Ingrid Murčeková-Kačiaková, Andrea Svobodová, Michal Zábavík a Nikoleta Stehlíková, dlhoročná sólistka baletu SND, s ktorou sme sa mali možnosť rozlúčiť minulú sezónu prostredníctvom gala koncertu na jej počesť. Jej tanečným partnerom bol aj Jozef Dolinský ml., taktiež dlhoročný sólista – danse noble a terajší šéf baletu SND. Do tejto tanečnej generácie patril aj Juraj Vasilenko, ktorého doménou boli výrazové postavy ako napr. myší kráľ z baletu *Luskáčik*, či Brahmán z baletu *Bajadéra*. Roman Lazík je v súčasnosti vedúcim sólistom baletu Viedenskej štátnej opery, ale začiatky jeho tanečnej kariéry sú spojené s baletom SND. Malou satisfakciou bola medaila, prvá a jediná pre slovenský tanec, ktorú Roman Lazík získal v roku 1996 na Medzinárodnej baletnej súťaži v New Yorku.

V týchto snahách Bartko pokračoval, keď sa na post šéfa baletu v roku 1999 vrátil. Obdobie od roku 1999 až do roku 2006 bolo obdobím jasnej tematickej línie a koncepcie. Popri klasických tituloch, ktoré neodmysliteľne patria na repertoár každého kamenného divadla, sa predstavili aj súčasní slovenskí a zahraniční choreografi.

V druhej etape pôsobenia E. T. Bartka mal balet SND na repertoári niekoľko klasických titulov. Niektoré uviedol počas svojho pôsobenia v minulosti: balety od P. I. Čajkovského a M. Petipu *Labutie jazero* a *Luskáčik* v ich originálnych verziách. K týmto klasickým titulom bol neskôr pridaný balet *Giselle* od Adolpha Charlesa Adama. V tomto titule zohral rozhodujúcu úlohu dámsky corp de ballet, ktorý práve v tomto balete dlhodobo predvádzal výborné výkony. V roku 2001 na repertoár baletu SND pribudlo niekoľko ďalších titulov ako *Romeo a Júlia* na hudbu Sergeja Prokofieva v našťudovaní J. Dolinského a Riccarda Duseho podľa choreografie N. Beriozoffa. V hlavných úlohách sa predviedla Nikoleta Stehlíková a Jozef Dolinský ml. V tomto období bola uvedená aj autorská verzia baletu *Zvonár* z *Notre Dame* Libora Vaculíka na hudbu M. Jarreho a pôvodná baletná rozprávka *Narodil sa chrobáčik* na hudbu Tibora Freša, v choreograficko-režijnej úprave Igora Holováča.

V jubilejnej 85. sezóne bol uvedený balet *Korzár* a Lovenskoldov balet *Sylfida* v pôvodnej verzii podľa A. Bournonvila, a ďalšie klasické tituly ako Čajkovského balet *Spica krásavica* v našťudovaní Bachrama Maripoviča Juldaševa podľa pôvodnej choreografie M. Petipu. Väčšinu klasických titulov opäť našťudoval Rafael G. Avnikjan v spolupráci so svojou manželkou Karin Alaverdijan- v prípade baletu *Giselle*, alebo v spolupráci s Bachramom M. Juldaševom v prípade baletu *Korzár*.

E. T. Bartko bol v tomto ohľade v oboch obdobiach svojho pôsobenia nositeľom jasnej a prehľadnej dramaturgickej koncepcie a tematickej línie. Úspešne balansoval medzi klasickými, neoklasickými a modernými titulmi tak, aby bol na prvom mieste nielen divák, ale usiloval sa prostredníctvom kvalitného repertoáru vybudovať solídny súbor, s kvalitným a spoľahlivým zborom a interpretačne schopnými sólistami.

K takým neodmysliteľne patrili Sandra Peron, Veronika Henschová, Klaudia Bitererová, Cosmina M. Zaharia, Tamara Meladze, Viktória Šimončíková, Martin Blahuta, Marián Meszároš a neskôr Roman Novitzky, Nina Poláková či Marina Železniaková – absolventka Vaganovovej akadémie klasického tanca v Petrohrade. Marina Železniaková bola nezabudnuteľná ako Myrtha z baletu *Giselle*, ale aj ako Aurora v baletu *Spiaca krásavica*. Nina Poláková, prvá sólistka baletu Viedenskej štátnej opery, svoje interpretačné schopnosti predviedla ako predstaviteľka titulnej úlohy v baletu *Giselle*, no veľmi úspešne interpretovala aj dvojrolu v baletu *Labutie jazero* v alternácii s Cosminou M. Zahariou, či Nikiu v baletu *Bajadéra*. Mladí tanečníci, ktorí nastúpili do baletu SND v tomto období, pochádzali z jedného ročníka – Nina Poláková, Katarína Košíková, Katarína Kaánová, Veronika Hollá ale aj Andrej Kremz či Roman Novitzký, ktorý bol vedúcim sólistom baletu SND a v súčasnosti je demi sólistom v Stuttgart ballet. Predstavil sa titulnými úlohami v baletoch *Labutie jazero*, *Caligula*, *Bajadéra*, *Korzár*, *Spartakus* a spolu s Ninou Polákovou boli z hľadiska interpretácie a ako taneční partneri vedúcimi osobnosťami súboru.

Po Emilovi T. Bartkovi sa v roku 2006 stal šéfom baletu SND Mário Radačovský. V sezóne 2006 uviedol titul *Warhol*, ku ktorému vytvoril choreografiu na hudobnú koláž amerického hudobníka Erica Koryho a tanečnú rozprávku *Popolváar* ku ktorej vytvoril choreografiu Ján Ďurovčík na pôvodnú partitúru Antona Popoviča a libreto Ľubomíra Feldeka. Mário Radačovský neskôr rozšíril repertoár baletu SND o *Serenádu* a *Pas de deux* G. Balanchina na hudbu P. I. Čajkovského a o dve komornejšie diela z repertoáru Nederland dans theatre od Jiřího Kyliána *Un Ballo* na hudbu Mauricea Ravela a *Šesť tancov* na hudbu Wolfganga Amadea Mozarta. Mário Radačovský sa pokúšal rozšíriť repertoár svojou autorskou tvorbou a to hudobnou kolážou z diel Ludviga van Beethovena a Wolfganga Amadea Mozarta *68, Bolerom, Stretnutím s labuťou* na hudbu P. I. Čajkovského a *Suzanne* na hudbu Gustava Mahlera.

Mário Radačovský sa vybral odlišnou líniou ako jeho predchodca a do repertoáru prinášal choreografie prevažne z druhej polovice 20. storočia a súčasnosti, ako dielo Lukáša Timuláka *Real Time* a prevzaté diela ako *Susto* Paula Lightfoota a Sol Léonovej na hudbu Ludviga van Beethovena. Z Kanady prevzal verziu *Luskáčika* v choreografickej verzii svojho kolegu Fernanda Naulta, na pôvodné libreto.

Inscenácia *Everest*, ktorú Mário Radačovský vytvoril v spolupráci s Pavlom Hammelom, by sa dala definovať ako moderná. Jej ťažiskom boli viac než tanec skôr vonkajšie efekty ako napríklad laserová show a scénické doplnky v zastúpení šikmej plošiny. Inscenácii neprospeľ ani popový hudobný podklad, ktorému chýbala hĺbka a štruktúra. Titulom, opäť prevzatým z repertoáru National Ballet of Canada bolo *Made in: Canada*, Antonio Vivaldi – *Štyri ročné obdobia*, Ludwig van Beethoven-15 *heterosexuálnych duet* v choreografii Jamesa Kudelku.

Dramaturgická koncepcia Mária Radačovského mala zdanlivo súčasnejšie smerovanie. Pracoval so vzorom amerických súčasných telies a zrejme preto sa počas obdobia jeho pôsobenia začali z repertoáru vytrácať klasické diela, ktoré sú v rámci udržiavania technickej úrovne súboru ťažiskové. V dôsledku jeho konania začal balet SND kvalitatívne upadať.

V roku 2010 bol do funkcie generálneho riaditeľa menovaný Ondrej Šoth, do toho času šéf baletu Štátneho divadla v Košiciach. Ten vymenoval na post šéfa baletu SND Vlastimila Harapesa a neskôr ho nahradil Andrijom Suchanovom. Napriek tomu, že Ondrej Šoth bol vo funkcii generálneho riaditeľa len do roku 2012, jeho pôsobenie

malo na súbor baletu devastačný vplyv. Časť súboru sa rozhodla balet SND opustiť a nastúpiť do Baletu Bratislava, súboru, ktorý založil Mário Radačovský. K týmto tanečníkom patrila veľká časť mladej generácie tanečníkov- Katarína Kaánová, Katarína Košíková, Veronika Holá, Andrej Szabo a Peter Dedinský. Niektorí sa do baletu SND neskôr vrátili. Balet Bratislava v súčasnosti neexistuje a jeho členovia vytvorili interný tanečný súbor divadla Nová scéna v Bratislave. Spomínaní tanečníci reprezentovali interpretačnú silu súboru spolu s Oliverom Jahelkom, Barborou Kubátovou, Violou Mariner, Silviou Nájdenou a Rominou Kolodziej. Počas pôsobenia Ondreja Šotha balet SND doplnili tanečníci zo Štátneho divadla v Košiciach E. Jenčková- Sklyarová, S. Jegerov a M. Sklyar.

Prvým titulom, ktorý sa Ondrej Šoth rozhodol uviesť bola jeho verzia baletu *Giselle*, na ktorej sa choreograficky a režijne podieľal s J. Kubánkom, N. Horečnou, M. Novikovom a L. Žitnikovou. Vo svojej verzii tohto titulu sa opieral o tvrdenie, že pôvodná predloha libreta – poéma od Heinricha Heineho má slovanský základ. Pôvodný klasický choreografický koncept zamenil za folklór, bez zmeny hudby, ktorá zostala klasická. Jeho zásahy siahali aj do druhého dejstva baletu, v ktorom porušil podstatu výpovede a poprel základnú symboliku, ktorou sa toto dielo vyznačuje. Pritom sa však od pôvodnej verzie ani tematicky ani formálne neoslobodil. Na repertoári Slovenského národného divadla sa dodnes nachádza balet pod názvom *Giselle*, ktorý nespĺňa atribúty pôvodnej verzie, ale nedá sa považovať ani za nový autorský počin.

Koncepcia resp. línia tematického smerovania chýbala aj v prípade ďalšieho titulu, ktorý rozšíril repertoár baletu SND. Choreografiu a réžiu predstavenia *Malý princ* vytvoril Ondrej Šoth, na librete spolupracoval so Zuzanou Mistríkovou. Hudbu k tanečnej inscenácii vytvoril Michal Pavlíček. V inscenácii *Malý princ* absentuje dramatický ale aj dramatický koncept. Choreografia je monotematická a inscenácia má podobu tanečných čísiel, ktoré sú radené podľa kapitol v literárnej predlohe – v knihe *Malý princ* od Antoina de Saint-Exupéryho – bez zásadnejších zmien. Dominantou inscenácie mala byť video projekcia, ktorej autorom je Dávid Spáčil.

Tretím titulom, ktorý doplnil repertoár baletu SND bol *Eugen Onegin* na hudobnú koláž tvorby P. I. Čajkovského, v choreografii Vasilija Medvedeva. Inscenácia by sa dala označiť za neoklasickú. Titul ale baletný súbor významne neobohatila a s ohľadom na návštevnosť predstavení neupútal ani publikum.

V roku 2012 bolo na repertoár zaradené predstavenie Uwe Scholz a Nacho Duato: *Duo*, ktoré sa skladá z dvoch samostatných neoklasických choreografií. Prvú časť inscenácie – *Duende* vytvoril choreograf Nacho Duato na hudbu Clauda Debussyho. Druhou časťou je 2. *Symfónia* od Uwe Scholtza na hudbu Roberta Schumanna. Obe spomínané choreografie sú kontrastné s ohľadom na všetky zložky, ktoré inscenáciu tvoria – v choreografii, hudbe, scéne a k interpretácii. Inscenácia *Duo* je prínosom pre súbor. Problémom inscenácie je neskúsenosť a nezáujem slovenského diváka, ktorý nie je naučený vnímať tanec ako divadelný druh v širšom spektre.

Plejádu kontroverzných diel uzatvára titul *Spica krásavica* v choreografickej vízii Vladimira Malachova na hudbu P. I. Čajkovského. V tejto verzii absentuje štýlová osobitosť a napriek tomu, že V. Malachov čerpal z originálnej choreografie M. Petipu, odstránil z nej väčšinu pohybovo-výrazovej podstaty. Verzia V. Malachova bola pre tanečnú obec sklamaním.

V súčasnosti sú divácky najúspešnejšie klasické tituly *Labutie jazero* P. I. Čajkov-

ského, Minkusov balet *Bajadéra* a Lovenskoldova *Sylfida*, oba tieto tituly mali v dvoch uplynulých sezónach obnovené premiéry.

V roku 2012/2013 nahradil Andrija Suchanova na poste šéfa baletu SND Jozef Dolinský ml. Repertoár baletu SND rozšíril zatiaľ o balet *Romeo a Júlia* v choreografii Massima Moriconeho na hudbu S. Prokofieva. Zámer alebo smerovanie jeho koncepcie sa za momentálnych podmienok nedá určiť. Zostáva položiť si otázku, aký význam pre súbor má titul, ktorého aktuálnosť je rozporuplná a v ktorom hlavné postavy interpretujú hosťujúci tanečníci z Talianska, Anbeta Toromani a Alessandro Macario, už od prvej premiéry tohto baletu.